

23.2.2024

TAS/96/2024

Eduskunnan lakivaliokunta

lav@eduskunta.fi

Viite: Lakivaliokunta tiistai 27.02.2024 klo 10.00 / KAA 6/2023 vp / Asiantuntijapyyntö

Kuuleminen kansalaisaloitteesta KAA 6/2023 vp Rikkomaton - kielletään eheytyshoidot

Tasa-arvovaltuutettu kiittää eduskunnan lakivaliokuntaa mahdollisuudesta lausua eheyttämishoitojen kieltämistä koskevasta kansalaisaloitteesta. Tasa-arvovaltuutettu vastaa saamaansa lausuntopyyntöön sukupuolten tasa-arvoon liittyvän toimivaltansa näkökulmasta.

Tasa-arvovaltuutetun tehtävänä on valvoa naisten ja miesten tasa-arvosta annetun lain (609/1986) eli tasa-arvolain ja sen syrjintäkieltojen noudattamista sekä aloittein, neuvoin ja ohjein edistää lain tarkoituksen toteuttamista. Tasa-arvolain (7 §) kieltämää välitöntä syrjintää on muun muassa eri asemaan asettaminen sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella. Samoin kiellettyä syrjintää on sukupuoleen perustuva häirintä, jolla tarkoitetaan henkilön sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun liittyvää ei-toivottua käytöstä, joka ei ole luonteeltaan seksuaalista ja jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan tämän henkistä tai fyysistä koskemattomuutta ja jolla luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri.

Suomessa ei ole säädetty erityistä eheytystoiminnan kieltävää tai vaihtoehtohoitoja koskevaa lainsäädäntöä. Tasa-arvovaltuutettu katsoo, että oikeustilan selventämiseksi eheytystoiminnan kiellosta tulisi säätää lailla.

Eheytyshoitojen syrjivyydestä

YK:n ihmisoikeusneuvoston perustama riippumaton asiantuntija seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuoli-identiteettiin liittyvissä kysymyksissä on raportissaan (A/HRC/44/53) YK:n ihmisoikeusneuvostolle todennut, että eheyttämishoidot on kohdistettu tietyille ihmisryhmälle yksinomaan seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuoli-identiteetin perusteella, erityisenä

tavoitteena puuttua näiden ihmisten henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja itsemääräämisoikeuteen. Näin ollen nämä käytännöt ovat itsessään syrjiviä, minkä ovat todenneet myös useat YK:n sopimusvalvontaelimet, mukaan lukien ihmisoikeuskomitea ja naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea. Raportissaan asiantuntija suosittelee YK-jäsenvaltioita kieltämään eheytystoiminnan ja suojaamaan lapsia ja nuoria tällaiselta toiminnalta.

Tasa-arvovaltuutettu katsoo YK:n riippumattoman asiantuntijan tavoin, että eheytyshoidoissa on kyse sukupuoli-identiteettiin kohdistuvasta syrjinnästä. Tasa-arvovaltuutetun näkemyksen mukaan kaikki eheytymiseen tähtäävä toiminta kohtelee sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvia henkilöitä lähtökohtaisesti vähempiarvoisina ihmisinä ja on määritelmällisesti nöyryyttävää, halventavaa ja syrjivää.

Suomen perustuslain (731/1999) 6 § ilmaisee yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevan pääperiaatteen ja velvollisuuden edistää sukupuolten tasa-arvoa yhteiskunnallisessa toiminnassa. Säännös kohdistuu myös lainsäätäjään. Tätä velvoitetta täydentävät tasa-arvolain 4 §:ssä viranomaisille säädetty velvollisuus edistää tasa-arvoa sekä lain sukupuolisyrynnän kiellot.

Tasa-arvovaltuutettu katsoo, että edellä sanotun perusteella viranomaisille syntyy eheytystoiminnan suhteen aktiivinen toimintavelvollisuus perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen varmistamiseksi.

Eheytystoiminnan määrittelystä ja kiellosta

Tasa-arvovaltuutetun näkemyksen mukaan eheytystoiminta voi olla moninaista. Eheytystoiminta perustuu kuitenkin aina uskomukseen, että henkilön sukupuoli-identiteettiä, sukupuolen ilmaisua ja seksuaalista suuntautumista voidaan ja pitäisi muuttaa tai tukahduttaa silloin, kun ne eivät ole ympäristön normina pitämän mukaisia. Tämä uskomus on sekä väärä että haitallinen.

YK:n riippumattoman asiantuntijan raportti erottaa kolme pääasiallista eheytystoiminnan tapaa: psykoterapeuttisen, lääketieteellisen ja uskontoon pohjautuvan. Eheytystoiminnassa voi olla kyse myös näiden yhdistelmästä.

Tasa-arvovaltuutettu katsoo, että eheytyshoidot tulisi kieltää kattavasti kaikissa eri muodoissaan. Kiellon tulisi kattaa niin yksityinen kuin julkinen toiminta. Kiellettyä tulisi olla myös eheytyshoitojen markkinointi tai ilmoittelu.

Tahdonvastaisten ja lapsiin kohdistuvien eheytyshoitojen lisäksi kiellon pitäisi koskea myös tapauksia, joissa eheytyshoitojen kohteena oleva täysi-

ikäinen ja -valtainen henkilö olisi antanut suostumuksensa. Ihmis- ja perusoikeuksista ja syrjimättömyydestä ei voi luopua pätevästi edes henkilön omalla suostumuksella.

Kiellon rikkomista tulisi valvoa ja siitä tulisi seurata sanktio, joka on suhteessa rikkomuksen vakavuuteen.

Eheyttämistoiminnan kiellosta on säädetty jo useissa maissa. Pohjoismaista eheytystoiminnan ovat kieltäneet Islanti ja Norja. Tasa-arvovaltuutettu katsoo, että Norjan malli voitaisiin ottaa lainsäädännön lähtökohdaksi myös Suomessa.

Eheytystoiminnan kohteeksi joutuneille henkilöille tulisi varmistaa pääsy tukeen ja tarpeelliseen hoitoon sekä oikeuksiin ja hyvitykseen. On tärkeää, että kiello ei ole vain muodollinen, vaan on tärkeää varmistaa, että se tosiasiallisesti parantaa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien perusoikeuksien toteutumista.

Tasa-arvovaltuutettu

Rainer Hiltunen

Ylitarkastaja

Merja Kähkönen

Tämä asiakirja on lähetetty vastaanottajalle sähköisesti.

